

'אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה, וזה המוצא אבידה ואינו מתעלם ממנה, וטורה בטיפולה, ובא לאבן הטוען להכריז ולהחזירה לבעליה — ודאי אין לך בעל אמנה גדול הימנו, וראוי הוא והדומין אליו שירדו הגשמים בזכותם. [אף בן בנו של חוני, אבא חלקיה, ירדו גשמים בזכותו (ע' תענית כג), ומצינו שהיה מדקדק ביותר בממון זולתו (ע"ש)]. ועליו אמרו (במכות כד.) 'פועל צדק — כגון אבא חלקיהו'.

'שנאמר והשבתו לו — ראה היאך תשיבנו לו' — יש לפרש שוהשבתו משמע כמות שהוא בשלמותו, שלא יפסידו בעליו ע"י תשלום הוצאות טיפולו (ע' תוס' סנהדרין עג. ד"ה ת"ל). כיו"ב הראה בספר 'הדקדוק כיסוד בהלכה' (לר"י ילין. פרק ט, ג) דרשות רבות המבוססות על כך שהכינוי מורה על שלימותו של המכונה, כגון 'מלא קמצו מסלתה' — שאם חסרה כל שהוא, פסולה. 'לה יטמא' — ואינו מטמא לאבריה; 'ושמו אצל המזבח' — כולו, 'ומכרו' — ולא חציו.

'ומאי לא אמר את סימניה — לא אמר סימנין מובהקין דידה' — פירוש 'סימנין מובהקין' — סימנים שראוי להחזיר על ידם אבידה, לאפוקי כגון 'חורא' ו'סומקא' שאינו סימן מספיק (תוס' לעיל כו: ד"ה ואנא; רא"ש).

'אמר שמואל: עד י"ב חדש. תניא נמי הכי... וכל דבר שטיפולו מרובה משכרו מטפל בהן שלשה ימים...' — וכך מתפרשת המשנה: דבר העושה ואוכל — יעשה ויאכל. אלא שאם ירצה יוכל לאחור י"ב חדש לשומו בדמים. ודבר שאינו עושה, ואוכל — חייב להמכר, כל דבר בזמנו לפי הוצאותיו (תורת חיים ומהר"ם שיף).

'שלא יאכיל עגל לעגלים...' — פירוש אפילו עגל אחד לעגלים הרבה לא יאכיל, אלא יראה שיהיו לו כל העגלים, הלכך צריך למכרם (רשב"א; תורא"ש).

דף כט

באורים והערות

'שומר אבידה... רב יוסף אמר כשומר שכר' — במסכת שבועות מבואר שאף המלוה על המשכון דינו כשומר אבידה, כיון שמצוה הוא עושה בהלואתו, וגם עיסוקו במשכון נחשב דבר-מצוה, שהרי הוצרך לקחתו מפני ההלואה שהוא נותן. ואולם שומר חנם דעלמא, אינו נחשב כעוסק במצוה — שהרי הבעלים יכולים לשמור ולטפל בעצמם, והשומר מרצונו הטוב קיבל על עצמו והריהו כעומד תחתם, וגם שמא עושה לו טובה כלשהי וכדומה. לא כן שומר אבידה, שאין באפשרות הבעלים לשמרה, והמוצא חייב בעל כרחו לשמור ולטפל — הרי זה עוסק במצוה. וכן נידון מלוה על המשכון, כיון שהבעלים כאילו אנוסים לתת לו את המשכון עבור ההלואה שהצטרכו — הרי זה כאבידה (עפ"י חדושים ובאורים. ויסוד הדברים נמצא בנתיבות המשפט עב סק"ז. וע"ע שו"ת הר צבי או"ח בענין מכניס עצמו לחיוב, לענין עוסק במצוה). הריטב"א (להלן פב) כתב ששונה שומר דעלמא, שכל עיקרו לא ירד אלא לשמירה ואנן סהדי שלא

ירד אלא להיות שומר חנם, וכאילו אמר כן בפירוש. לא כן באבידה, שלא באה לידו לשם שמירה אלא למצוה. וכן במלוה על המשכון, אני אומר שדעתו להיות שומר שכר ובפרוטה דרב יוסף. או גם יש לומר שתנאי בית דין הוא שיהא כך. עד כאן מדברי הריטב"א.

בספר הר צבי נסתפק, האם יכול שומר אבידה להתנות מראש שלא יהא אלא שומר חנם. ולכאורה נראה שכשם שלפי לשון אחת (בב"ק נו) שטעמו של רב יוסף משום שהוא שומר בע"כ, אין מועלת התנאה מראש, כמו כן לפי הטעם משום פרוטה שחוסך, הלא גם אם יאמר שיתן לעני, מתנה הוא שנותן לו אבל בעצם פטור, ואינו תלוי ברצונו או במידת הנאתו.

(ע"ב) 'ביד רחבה הוה ליה הנהו זוזי דיתמי. אתא לקמיה דרב יוסף, אמר ליה: מהו לאשתמושי בגוייהו? אמר ליה: הכי אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי טרפון' — סבר רב יוסף לדמותו לדמי אבידה, לפי שהיה עושה טובה עם היתומים שהיו סמוכים אצלו, וגם שלא יהא אחריות המעות עליהם אלא עליו (רא"ש).

'לא שנו אלא בדמי אבידה הואיל וטרחה בה, אבל מעות אבידה דלא טרחה בהו — לא' — פירוש, מעיקר הדין היה אסור לו ליגע בהן לעולם, אלא מפני תיקון העולם התירו לו חכמים להשתמש בהם לאחר שטיפל וטרחה, שמא אם היה נאסר עליו השימוש בדמיהן, לא היה טורח כל כך (עפ"י ראשונים; שו"ת אג"מ או"ח ח"ב נג. וע' שו"ת אחיעזר ח"ג ו,1).

ויש לעיין אם יאמר שאינו רוצה להשתמש בהם, האם נחשב כאומר 'אי אפשי בתקנת חכמים', שהרי לטובתו תקנו, וייפטר מאונסין, או שמא היות ויכול לחזור בו בכל עת — חייב באחריות (אילת השחר. והגרשז"א זצ"ל) (מובא ב'השבת אבידה כהלכה' עמ' קנת, ע"ש) נקט בהערותיו שאם יאמר לב"ד שלא יגע בכסף הוה ואינו רוצה להיות שומר שכר — כיון שבאמת אסור להשתמש בו אינו אלא שומר חנם).

[מה שכתב באגרות משה (ח"מ ח"ב סו"ס מד) אודות שומת אבידות, צריך לומר שהמדובר שם רק על אבידות שדורשות טיפול או אבידות המתבלות, ולא בכל אבידה. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ח קמו) צידד להקל באבידות שננטשו במסוד, לשומם בדמים, כי עפ"י רוב הינם דברים שמתבלים ומתקלקלים במשך הזמן, כגון בגדים. ויתכן שלא אמר אלא בצירוף שיטת הפוסקים שכל דבר המצוי בשוק לקנותו ואין אדם מקפיד על החפץ המסוים, אפשר לשומו בדמים, ולא רק תפלין. ע"ש].

ובדברים שאסור ליגע בהן, לא המוצא בלבד אלא אף יורשיו מחוייבים לשמור את האבידה עד שיבא אליהו. (כן מובא בשם החזו"א בארחות איש' יא,ב).

'תפלין בי בר חבו משכח שכיחי' — רמיוות שם זה, 'בר חבו' על דרך האמת — ע' בליקוטי מאמרים לר"צ הכהן מלובלין, עמ' 183, 234, ובספרו פרי צדיק — בשלח ו; וילך וש"ת יד.

'זכן המפקיד.. פותחו וקורא בו — מאי עבידתיה גביה...' — פירש הרשב"א [דלא כפרש"י]: למה גוללו, שסבר המקשה שחייב לגלול ועל כן הקשה מדוע חייב, יבוא בעל הפקדון ויגלול את שלו, ואם אינו עושה כן — אבידה מדעת היא. ומתקן, לא שיתחייב בגלילתו אמרו אלא הכי קאמר, אם רצה לגלולו ורצה לקרוא בו כשהוא גוללו — מותר.

והרא"ש (בסוף אות כ) פירש 'גוללו' כחוב, ומפרש שמדובר כשהלכו בעליו למדינת הים, וכמו שאמרו להלן לענין כלים המופקדים. והוא יפרש הגמרא כפרש"י.

‘פותחו וקורא בו ובלבד שלא ילמוד בו בתחלה’ — ‘וכתב הרמב”ן ז”ל, דהני מילי בספר תורה, נביאים וכתובים, שמי שלמד בהם כבר די לו בקריאה בעלמא, ומי שלומד בהם לכתחלה צריך לטרוח יותר, וע”י טרחו הם מתקלקלים, אבל עכשיו שנהגו לכתוב התלמוד, אם השאילו מסכת אינו כן, שאפילו מי שלמד פרקו מאה פעמים, צריך עיון גדול כבתחלה, ואדרבה, כל מי שהוא יותר בקי, צריך עיון יותר גדול בהלכות הנצרכות לשמועה שלו, [ברמב”ן: ‘שאיין לך אדם רגיל שלא יהא צריך עיון ומחשבה יתירה ולמשוך אליך ואילך ולגלול אותו מתחלתו לסופו ומסופו לתחלתו כדי לעיין בהלכות הצריכות לו לאותה הלכה שהוא שונה’] — הלכך יד כל אדם שוה בו, ולומד בו לכתחלה, דאדעתא דהכי אושליה’ (ר”ן ונמוקי יוסף. והש”ך (רסו סקכ”ח) העיר על השמטת דברים אלו בשו”ע ובהגהות הרמ”א).

[מכאן ניתן ללמוד על מה שאמרו (בנדרים לו): אין קורין לתינוקות בתחילה (–היינו, דבר חדש) בשבת, ונתנו שני טעמים: כדי שיהו האבות פנויים להשתעשע עם בניהם בשבת, ואם ילמדו דבר חדש, יחשו לביטולם; טעם אחר, כדי שלא להטריח עליהם בשבת, שאוכלין ושותין ויקיר עליהם עלמא’. וטעם זה האחרון מובא ברמב”ם ובשו”ע (יו”ד רמה, יד. וכן נקט הריב”ש בשו”ת, תמ). ויש מקום ללמוד מכאן שהדברים אמורים רק במקרא, [כלשון ‘התינוקות לא קורין בתחילה’], ולא בלימוד תלמוד, שאין בו הפרש בין קריאה ראשונה לשניה. אלא שיש לחלק בין לימוד של גדול ללימוד התינוקות, והכל לפי הענין].

ליקוטים מפוסקים אחרונים

(ע”ב) ‘מהו דתימא ניהא ליה לאיניש דתיעביד מצוה בממוניה, קמ”ל’ —

א. מבואר מדברי הראשונים (עריטב”א; נמוקי יוסף — בבא בתרא, פרק חמשי; מרדכי ועוד. וכ”פ הרמ”א או”ח יד, ד) שלא לענין השאלת השואל לאחרים בלבד אמרו, אלא לכל אדם אסור להשתמש בספרו של חברו ללא ידיעתו, שמא ייפסד הספר בלימודו.

[הכסף-משנה (שכירות א, ד) כתב שלא נאסר לשואל אלא להעביר את הספר לרשות אדם אחר, אבל מותר להרשות לאחר לקרוא בו כשהוא ברשותו. ואפשר טעמו שסברת ‘ניהא ליה לאיניש...’ קיימת לפי האמת אף בספרים, אלא שאסור להשאיל לאחרים רק משום סברת ‘איין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר’, אך לא כשהוא ביד השואל הראשון. ולפי”ז היה מקום להתיר בעלמא לקרוא בספר של אחר כל שאינו נוטלו ממקומו. [וכן יש לכאורה לסייע מדברי רש”י בספר האורה (מובא בריטב”א), שפירש שלא אסרו אלא בשואל המשאיל לאחרים, כי אין נוח לו בשתי מצוות, לשואל ולאחר]. אך יש לדחות, כי שמא דוקא כשהשאיל מותר, מפני שגילה דעתו שאינו מקפיד על שימוש, לכך גם אחר יכול לקרוא ברשות השואל, משא”כ בעלמא].

וכתב בפרי מגדים (יד, ד. והביאו במשנ”ב סם): והעולם נוהגין להשתמש בסידור או מחזור פרטי הנמצא בביהכ”נ, ואיני יודע היתר לזה.

וכבר כתב בתרומת הדשן (ק), שאסור אפילו בלימוד מועט, שאין שיעור לתלמוד (והביאו בשער הציון תרמט, ל).

ואולם בספר ערוך השלחן (או”ח יד, יג) כתב: אף שאסור ליטול אפילו באקראי — לעיון בעלמא נוהגין התר. וכן לקחת סידור או מחזור ללא ידיעת בעליהם — שרוב העולם אינם מקפידים בזה. ונראה שאינו חולק על הראשונים, אלא הדברים משתנים לפי הקפדת בני אדם. וכן כתב בספר איש

מצליח (או"ח שם), שבזמניו שמצויים הספרים והסידורים, אין מקפידין על כך, ואם יקרענו — יתקנו. אך יש להחמיר בספר נדיר וכדומה.

וכן מצאנו לאידך גיסא: אם כי הלכה מפורשת בראשונים ובשו"ע (שם), שמותר לקחת טלית ותפלין של חברו באקראי, ולהשתמש בהם במקומם שלא מידיעת בעליהם, כתב ב'בן איש חי' (שנה א לך ו) שבזמן הזה רואים אנו שרוב אנשים מקפידים שלא יקחו טליתותיהן ותפיליהן. ולכן אין לשמש בית הכנסת ליטול וליתן לאחרים אלא מאנשים שידוע בהם שאינם מקפידים.

וכן פקפקו בדין זה בזמננו בערוך השלחן (יד,יא) ובשו"ת ציץ אליעזר (חי"ב ז. וע"ש שבחולה, אפילו במחלה שאינה מדבקת — אסור ליטול שלא ברשות). וראה בכף החיים (או"ח שם): שאף שהלוקח טלית שלא בידיעת חברו מברך עליה — ירא שמים ירחיק עצמו מזה בכל מה שאפשר. (כוונתו שיר"ש לא יקה, כמוש"כ בסקי"ד, ולא קאי אברכה).

וע"ע: שער אפרים, ב; ברכי יוסף או"ח תלו, י; שו"ת מהרש"ם ח"א כט.

ב. אם כי נפסק בשלחן ערוך שמותר ליטול טלית חברו שלא מדעתו ולברך עליה, כתב בדרך-החיים שטוב יותר שלא לברך, ויכוין לא לקנותה (משנ"ב שם סקי"ד).

ויש להקשות, אם מכוין שלא לקנות, מדוע מותר לקחת, הרי לא מקיים מצות ציצית, ושוב אין כאן 'ניחא ליה לאינש דליקיים מצוה בממוניה'? (וכבר הקשה כן הגרעק"א באו"ח שם).

ויש להוכיח מכאן שאף על פי שאין מקיים מצות ציצית, ניחא ליה מצד ההתעטפות בעת התפילה, משום המנהג והענין של עיטוף בתפילה.

וע' משנ"ב (תקפו) שמותר ליקח שופר לתקוע מאה קולות. וע' שו"ת האלף לך שלמה (ח) לענין לקיחת 'קיטל' שלא מדעת דשרי. ומכל זה מוכח שגם בענין מנהג ודבר טוב, אומרים 'ניחא ליה...'.
ולפי"ז אין התר אלא לתפילה. (וע' אג"מ ח"ב קו; או נדברו ח"ו מד).

ולפי טעם זה נראה שמותר ליקח טלית של קטן שלא מידיעתו (לפי מה שכתב באגרות משה (ח"ב קז) שאף בקטן איכא לאומדנא דניחא ליה. וכן צידד בשבט הלוי ח"ג יא), אף על פי שאין הקטן מקנה, והרי זה אינו מקיים מצות ציצית.

ג. השאלת טלית שאולה — הגאון ר' משה פינשטיין זצ"ל (בדברות משה ב"מ ח"א סי' לא; וע' אגרות משה חו"מ ח"ב סא) כתב להסתפק אם השואל טלית ותפלין, רשאי להשאילם לאחרים. וע' ב'מאסף לכל המחנות (יא,מ).

ולפי מה שהביא כאן הריטב"א מספר האורה (כדלעיל באות א), נראה לכאורה שאסור, כי שמא לא ניחא ליה אלא במצוה אחת שתיעשה בממונו.

ד. אם בעל הטלית נמצא עמו — ראוי לבקש ממנו (פמ"ג. מובא במשנ"ב יד,יג). טעם הדבר — כתבו — לפי שאין סומכים על החזקה כשאפשר לברר בקל. ולפי"ז עבר ולקח — מותר מן הדין לברך, ואין בזה חשש גזל. ואין הטעם משום דבכה"ג שנמצא שם הריהו מקפיד שלא יקח קודם בקשה. (ולא דק בזה בספר "ציצית" — הלכה למעשה", פרק ג סוף סעיף ח).

ה. בספר 'מאסף לכל המחנות' (יא,מט) דן באשה שנתנה טלית של בעלה לאחר. והשוה דין זה למה

שכתבו האחרונים (תרנח) גבי לולב. ולא דק, דהתם איירי ביום ראשון של חג שאין ליטלו אלא ברשות, משא"כ כאן דלא גרע מסתמא דשרי. ושמא מדבר שם באופנים שאסור ליטלו, כגון לקחת למקום אחר.

פרפראות

‘והאמר רבי יוחנן: מי שיש לו גרדי אומן בתוך ביתו — ינער כסותו בכל יום’ — רבי יוחנן לשיטתו (בב"ק צא:): שקרא לבגדים: ‘מכבדותא’, ואף כאן הקפיד על הבגדים, שלא יתקלקלו בניערם. [יש מקום לשמוע מדבריו צד שני; זה שמצויות לו טליתות הרבה, ינער וינקה בגדיו].

וכן אמר ר' יוחנן (בשבת קיד.) כמה הנהגות והקפדות בענין המלבושים: כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה; גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים לשוק; איהו תלמיד חכם שמחזירים לו אבידה בטביעות עין — זה המקפיד על חלוקו להופכו.

וכן בירושלמי (כלאים פ"ט, ב): ר' יוחנן יהב מפה על מנוי (הניח מפה על בגדיו) — ואינו אסור משום כלאים — דלא ינבלון מנוי (= שלא יתלכלכו בגדיו).

וכן אמר ר' יוחנן (בירושלמי סנהדרין ב, ו) לר' יהודה נשיאה, שיצא ב'חלוקא דכיתנא': חזור ולבוש חלוקך דעמרא, משום 'מלך ביפיו...!'

ועוד בירושלמי (מובא בתר"י ברכות כד:): רבי יוחנן אמר אפילו רוקק [בתפילה] כדי שיהיה כוסו נקי'. (כ"ה לפי גרסה אחת. וי"ג 'פיהו') — אולי יש לפרש מלשון 'כסותו', שבבבלי אמרו נותנו לתוך טליתו או אפרקסותו, מלבד למי שאנין בדעתו. וריו"ח אמר שעושה כן תמיד, משום כבוד הבגדים.

[וכשרצה ריו"ח לתאר שימוש התלמיד לרב, נקט דוגמא של הולכת בגדיו אחריו לבית המרחץ — להלן מא.].

‘מי שהניח לו אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן... וישכור פועלים ואל ישב עמהן’ — בשם הרבי מלובלין: לימדנו כאן שלא ניגע לריק ח"ו; כי בעבודת התורה והמצוות ללא הכנעה בליבו — אין השי"ת עמו, שהרי 'אשכון את דכא' כתיב, ועל המתגאה נאמר (ערכין טו): 'אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולין לדור בעולם'. נמצא שע"י גאוותו, הולכת עבודתו לאיבוד כפועל העובד ואין בעל הבית עמו (דברי ישראל — קדושים, בהגהות אות ב).

דף ל

‘איבעיא להו, לצורכו ולצורכה מאי... תא שמע: הכניסה לרבקה...’ — צדדי הספק, כפי שבארו בתוספות: האם התירו לו טיפול כזה או שמא יש לחוש שיניחנה שטוחה יותר מכדי הצורך. והוכיחו מ'הכניסה לרבקה...', שגם שם, עלה על דעתנו שלכך פסולה — מדרבנן, שמא יניחנה לדורש לאחר ההנקה. ותוצו, לא כי אלא מדין תורה אסור. (עפ"י שיטה מקובצת. וע' בשו"ת פרי יצחק ח"ב נו דברים מתוקים בישוב סוגיתנו עם סוגית פסחים כה).

ומשמע שלפי המסקנא, ללא החשש שמא יניחנה — יש להתיר לצרכה ולצרכו, ורק בעגלה ערופה גזרת הכתוב לאסור. ומכאן הוכיח בנתיבות המשפט (צו, א) על כיוצא בזה. ובשו"ת בית יצחק (או"ח ז) תמה על דבריו. וע"ע בספר אהבת